INTERVJU: THORIR JONSSON HRAUNDAL

Thorir Jonsson Hraundal er islendingen som dro til Bergen for å skrive doktorgrad om vikingenes reiser østover og fremstillinger av vikingene i arabiske tekster. Han intervjues her av Babylon-redaktør Charlotte Lysa.

CHARLOTTE LYSA

I 2015, TO ÅR ETTER å ha forsvart doktorgraden sin, etablerte han midtøstenstudier ved Universitet på Island. Det var det behov for, ifølge Thorir, som også vil være vertskap når den nordiske Midtøsten-konferansen for første gang kommer til Island i 2022. Thorir er i dag førsteamanuensis og leder for Midtøstenprogrammet ved Universitetet på Island.

CHARLOTTE LYSA: Du forsvarte doktoravhandlingen din, «The Rus in Arabic Sources: Cultural Contacts and Identity», ved Universitetet i Bergen i 2013. Og først av alt, hvem er *ruserne*? Kan du opplyse meg litt?

THORIR JONSSON HRAUNDAL: Det er faktisk et veldig kontroversielt begrep, det høres jo ut som Russland, og det kan være benevnelsen som ga navn til landet også. Vi har, fra det niende århundre, latinske, bysantiske og arabiske kilder som snakker om *ruserne*, med forskjellige variasjoner av navnet. Historisk har slaviske forskere forstått begrepet som benevnelse på slaviske folk, mens vestlige og nordiske forskere har for-

stått det som en benevnelse på vikinger. De arabiske kildene har i liten grad blitt brukt i denne diskusjonen, noe jeg syntes var overraskende, og mitt funn var at de arabiske kildene i stor grad ser ut til å vise til skandinaviske migranter, vikinger, og at de brukte dette ordet, *al-rus*, for å beskrive dem. Det har blitt kranglet om dette i nesten tre hundre år, og spørsmålet har blitt en av disse sakene som har blitt over-komplisert, mye på grunn av sovjetisk og russisk nasjonalisme.

CL: Så i de arabiske tekstene viser det da primært til vikinger?

TJH: Ja, i de fleste tilfellene viser det til skandinaver, eller vikinger. For å si det enkelt.

CL: Og hva fant du, hva sto det om disse vikingene i de arabiske tekstene?

TJH: Det mest overraskende var at det så ut til å finnes få studier av de arabiske kildene. Disse kildene var ofte benyttet som støtte til slaviske, bysantiske eller andre kilder. Så det jeg ville gjøre,

var å isolere narrativet i de samlede arabiske kildene, og det gir oss et bilde av vikinger som levde og reiste i områdene rundt Volga og Det kaspiske hav, og som interagerte med tyrkiske folk. Så det tilføyer et ekstra lag til dette kapittelet av vikingtiden.

CL: Jeg husker at for et par år siden ble det slått stort opp i media om nye, overraskende funn av arabiske inskripsjoner på objekter hentet ut fra vikinggraver. Du var kanskje ikke så overrasket, du, da?

TJH: Nei, nettopp. Dette har vært kjent lenge, og store arkeologer som Ture Arne og Ingemar Jansson har gjort et utrolig arbeid med å dokumentere orientalske gjenstander som ble fraktet til Skandinavia, det er faktisk veldig mye av det, særlig mynter.

CL: Et eksempel du har fra disse tekstene, er dette, skrevet av den arabiske reisende og forfatteren Ahmed ibn Fadlan, om vikinger: «De er de skitneste av Allahs skapninger: de renses seg ikke etter avføring eller urinering, og vasker seg ikke når de er urene etter samleie, og vasker ikke engang hendene sine etter mat.» Var det sånn vikingene ble fremstilt i de arabiske kildene? Som skitne?

TJH: Delvis, ja, det er den komiske delen av beskrivelsen fra en av de arabiske forfatterne som diskuterer dette. Han kommer fra Bagdad, hvor hygiene og renslighet var veldig viktig, så det ligger en morsom kontrast der.

CL: Hva annet forteller disse tekstene oss om interaksjoner mellom vikinger og andre folkeslag?

TJH: De arabiske tekstene er skrevet primært i Bagdad, og i selve kalifatet. Noen av forfatterne reiste til steder hvor vikingene var aktive, mens

andre forholdt seg til rykter og historier. Vikingene var primært ikke i områder under kalifatet, de opererte i hovedsak i kommersielle kontekster, med viktige grupper som hunere eller mongoler. Et av de viktigste aspektene som de arabiske kildene understreker, er forholdet mellom vikingene og steppefolkene. Det er nok det viktigste poenget, for det innebærer kulturelle implikasjoner siden det handler om helt forskjellige kulturelle verdener.

CL: Dette er jo veldig interessant, og det leder meg til spørsmålet om hvordan du endte opp med dette som tema for doktorgraden din?

TJH: Jeg pleide faktisk å drive med lingvistikk, blant annet arabisk og hebraisk, og så ble jeg mer og mer interessert i historie, særlig språkhistorie. Jeg kom over disse kildene da jeg gjorde en treårig forskningsbasert mastergrad ved Cambridge. Jeg fokuserte da på spredningen av islam nordover, fra kalifatet, gjennom Sentral-Asia og inn i det som er dagens Russland. Det er et enormt kildemateriale, geografiske og historiske tekster fra kalifatet under abbasidene på 800- og 900-tallet. Så ble dette kildemateriale med meg inn i doktorgraden.

CL: Var det mange av disse kildene som omtalte vikinger eller skandinaver?

TJH: Jeg telte det en gang, i hele middelalderen er det nok rundt femti verk som omtaler vikinger, skandinaver eller Skandinavia som geografisk område. Men jeg fokuserte jo på vikinger som dro østover, og om det er det ti eller tolv originalkilder.

CL: Og dette førte deg til Norge?

TJH: Ja, i Bergen var det et senter for middelalderstudier. Dette var et senter for fremragende forsk-

ning støttet av Forskningsrådet og ledet av Sverre Bagge, og ble et av de største forskningsmiljøene innenfor middealderstudier, i alle fall i Europa, med 30–40 forskere. Så det var fantastisk for meg, det var et svært godt arbeidsmiljø og gode muligheter for å utvikle seg.

CL: Og etter at du var ferdig med doktorgraden, dro du tilbake til Island?

TJH: Ja, jeg var heldig og fikk en postdoc-stilling ganske raskt, hvor jeg fikk muligheten til å jobbe videre med det samme materialet. Jeg startet i den i 2014, og det samme året begynte jeg å tenke på å etablere et program for midtøstenstudier ved Universitetet på Island.

CL: Var det noen andre ved universitetet som jobbet med Midtøsten på dette tidspunktet?

TJH: Nei, det var ikke det. Ikke egentlig.

CL: Hva var det da som gjorde at du syntes det var en god idé å etablere midtøstenstudier i Island?

TJH: Med tanke på hvor stor rolle Midtøsten spiller i folks liv hver dag, gjennom nyhetene, det er noe alle snakker om, så mente jeg at universitetet hadde en slags forpliktelse til å bidra, til å være en ressurs for media og andre. På et tidspunkt var det debatt om en spesifikk gruppe i Reykjavik skulle få tillatelse til å bygge en moske, på våren 2014. Den måten enkelte politikere brukte dette til å fostre rasisme og opposisjon mot innvandring på, fikk meg til å reise meg og faktisk gå til dekanen, som støttet ideen om midtøstenstudier. Året etter lanserte vi de første kursene. Det er jo en fordel at Island er ganske lite, det tok bare ett år fra ideen var lansert til vi hadde etablert kurs. Andre steder hadde det nok tatt lengre tid.

CL: Ja, bare ett år, det er ganske imponerende! Så da startet dere med kurs i Midtøstens historie?

TJH: Ja, programmet har vært aktivt i fem år nå, men gir fortsatt bare 60 studiepoeng. Strukturen er vanligvis sånn at man tar Arabisk 1 og 2, som fungerer som en introduksjon til arabisk. Så har vi Midtøstens historie 1 og 2, med vekt på Mesopotamia og Egypt, frem til moderne tid. Så

«Noen av forfatterne reiste til steder hvor vikingene var aktive, mens andre forholdt seg til rykter og historier.»

har vi to kurs som roterer. Men fra høsten 2020 legger vi til to fag til, og fra 2021 vil vi ha et fullt program med 120 studiepoeng. Da er ideen at man kan ta fire kurs i arabisk, og så dra på utveksling.

CL: Var det vanskelig å selge ideen til islandske studenter?

TJH: Nei, overraskende nok ikke. Helt siden starten har arabisk vært et av de mest populære språkene, etter engelsk og japansk, i konkurranse med kinesisk. Vanligvis starter mellom 15 og 20 studenter hvert år, noe som med tanke på befolkningstallet er ganske bra. Så er det noen som faller fra etter første semester, men vi har også en del studenter fra andre retninger som tar enkeltemner. Så jeg er veldig fornøyd med det.

CL: Seks år etter at ideen ble født, føler du at du har bidratt til offentligheten på den måten du ønsket? Har det gått som du forventet?

TJH: Det er et godt spørsmål. For det første driver jo jeg med middelalderen, så jeg måtte venne meg

til å være oppdatert på mer på kontemporære forhold. Når media får vite at det finnes midtøstenstudier på universitetet, er det dit de ringer når noe skjer. For eksempel tidligere i år, når det gjaldt Iran. Jeg er litt delt mellom det historiske og det dagsaktuelle, for jeg jobber jo primært med mitt felt, men det alle interesserer seg for ellers i samfunnet, er jo hva som skjer akkurat nå. Det er en utfordring, men det er også bra, for det gir meg muligheten til å gi litt ekstra bakgrunn.

CL: Er det fortsatt primært du som utgjør Midtøsten-miljøet?

TJH: Nå har vi en veldig dyktig morsmålsbruker som underviser i arabisk, og også en doktorgradsstipendiat, så jeg er veldig heldig som har flinke folk rundt meg, for det hadde blitt for mye for meg alene, særlig når vi utvider.

CL: Ja, du nevnte at dere utvider studiene, er det det som er det primære målet, eller har du også visjoner om å bygge ut forskningsdelen?

TJH: Foreløpig er det undervisning som gjelder, men noen av mine studenter har reist fra Island for å ta master andre steder. Når de kommer tilbake, om et par år, kan det hende vi har et grunnlag for mer forskning, kanskje et institutt. Men foreløpig er det for få folk her som har bakgrunn i midtøstenstudier eller arabisk, så noen år tar det nok før vi har et grunnlag for å bygge et forskningsmiljø.

CL: Man skulle tro det er interesse internasjonalt også for å drive med forskning på Island, særlig blant dem som deler dine forskningsinteresser?

TJH: Ja, jeg vet om flere som forsker på arabere og vikinger nå, og jeg venter på at disse studiene skal bli ferdige for å se hva vi kan gjøre videre på det

feltet. Det hadde vært veldig interessant, også for meg personlig.

CL: Siden Midtøsten-miljøet er såpass lite på Island, hva er dine tanker om samarbeid på tvers av de nordiske landene, hvilken rolle spiller et slikt samarbeid for Island, og hva kan Island bidra med?

TJH: Jeg tror for det første at samarbeid er helt sentralt for oss, for eksempel Det nordiske selskap for Midtøstenstudier¹¹ Det nordiske selskap for Midtøstenstudier er en uavhengig og tverrfaglig organisasjon for forskere i Norden med fokus på Midtøsten. og alle kontaktene jeg har fått gjennom det. Det gjenstår å se hvilken rolle Island kan spille i den konteksten, for Midtøstenstudier er fortsatt i sin spede begynnelse her. Så nå i starten tror jeg vår rolle er å observere og lære av hva dere i de andre nordiske landene gjør. Hvis vi skal få en spesiell rolle, så tror jeg den vil vokse frem naturlig med tiden. Men det er allerede noen indikasjoner, basert på hva vi har her nå – jeg som driver med middelalderen, og en annen som driver med oldtiden – så jeg tror kanskje det som kan gjøre at vi skiller oss ut, er det at vi fokuserer på disse historiske periodene. Midtøstenstudier ved mange universiteter ellers fokuserer på moderne historie eller nåtiden.

CL: Du nevnte Det nordiske selskapet, og som mange av Babylons lesere vet, så arrangeres det en konferanse for midtøstenstudier i et nordisk land hvert tredje år. Og på den forrige konferansen, som fant sted i Helsingfors i 2019, ble det annonsert at den neste konferansen, i 2022, vil finne sted på Island. Først av alt: Gratulerer. Hva kan deltakerne forvente fra den første nordiske midtøstenkonferansen på Island?

TJH: Alt mulig slags vær, antakelig! Men en av de store fordelene med å ha en konferanse her, er nok at vi ligger omtrent like langt fra det øvrige Europa som fra USA. Det vil forhåpentligvis føre til at flere deltakere fra USA enn hva som vanligvis er tilfellet med konferanser i Europa. Det er en fantastisk mulighet, og jeg er veldig stolt over at konferansen kommer allerede i 2022.

CL: Hvorfor synes du det er viktig for Island å være vert for en slik konferanse?

TJH: Det betyr veldig mye hvor imøtekommende de andre skandinaviske institusjonene og universitetene har vært, også Det nordiske selskapet, alle har vært veldig støttende og hjelpsomme i denne prosessen. Så tror jeg det er en god mulighet til virkelig å sette Universitetet på Island på kartet som en seriøs institusjon som fokuserer på midtøstenstudier. Vi får fremhevet vår profil, noe som også vil være viktig for senere samarbeid og prosjektsøknader, og jeg tror det vil være med på å gjøre flere oppmerksom på Island som samarbeidspartner, ikke bare i Norden, men også i Europa ellers og USA. Det vil i alle fall være en bonus!